

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Jog- és Államtudományi kar

Doktori Iskola

**A magyar egyházfinanszírozás
közpénzügyi jogi legitimitása és belső koherenciája**

Dr. Szólláth Bernadett

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEK

Témavezető: Dr. Szabó Ildikó PhD, adjunktus

Budapest, 2026

Tartalomjegyzék

1.	A kutatás előzményei, a témaválasztás indoka.....	3
2.	A kutatás célja	4
3.	Kutatási módszer	5
4.	A kutatás hipotézisei.....	6
5.	Az értekezés felépítése	8
6.	A kutatás hipotéziseinek értékelése az egyházfinanszírozási rendszer elemzésének tükrében	12
7.	A kutatás fókuszában álló kérdések megválaszolása	13
8.	A kutatás tudományos eredményei.....	15
9.	A kutatás de lege ferenda következtetései	18
10.	Publikációk.....	21

1. A kutatás előzményei, a témaválasztás indoka

Az egyházfinanszírozás alkotmányjogi, egyházjogi és részben közigazgatási jogi szempontból a hazai szakirodalomban széles körben feldolgozott terület. A vizsgálatok elsősorban a vallásszabadság, az állam és az egyház kapcsolatának alkotmányos modellje, az egyházi autonómia, valamint az egyházak jogállásának kérdéseire irányultak. Ezzel szemben az egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi összefüggéseinek, az eltérő finanszírozási jogviszonyok jogi természetének és az azokhoz kapcsolódó közjogi kööttségeknek a rendszerszerű dogmatikai vizsgálata kisebb hangsúlyt kapott.

A hatályos szabályozás számos, eltérő jogi természetű és különböző finanszírozási technikákra épülő konstrukciót alkalmaz. A költségvetési támogatások, az adójogi konstrukciók, a személyi jövedelemadó meghatározott részéről történő rendelkezés, valamint a nemzeti vagyonból történő juttatások eltérő jogviszonyokat hoznak létre, ezért szabályozásuk és a hozzájuk kapcsolódó közjogi kööttségek sem szükségképpen azonosak. A szakirodalomban és a hatályos szabályozásban ugyanakkor nem alakult ki olyan átfogó közpénzügyi jogi elemzési keret, amely a finanszírozási konstrukciók jogi természetének, egymáshoz való viszonyának és közpénzügyi következményeinek következetes vizsgálatát lehetővé tenné.

Külön dogmatikai kérdést jelent az egyes finanszírozási jogviszonyokhoz kapcsolódó közjogi kööttségek azonosítása, jogalapjuk, tartalmuk, időbeli és tárgyi hatályuk meghatározása, valamint a kööttségek és az állami ellenőrzési hatáskör egymáshoz való viszonyának elhatárolása. A hatályos szabályozás alapján nem minden esetben állapítható meg egyértelműen, hogy valamely közjogi kööttség meddig áll fenn, kiterjed-e az eredeti juttatás helyébe lépő vagyoni értékre vagy annak hozadékára, illetve mikor tekinthető a finanszírozási jogviszony közpénzügyi jogi értelemben lezártnak. Ezeknek a kérdéseknek a tisztázása azért is jelentős, mert az állami kontroll terjedelme csak az adott finanszírozási jogviszonyhoz kapcsolódó közjogi kööttségek és az önálló törvényi ellenőrzési hatáskörök pontos elhatárolásával határozható meg.

Az értekezés ezért nem az állami egyházfinanszírozás egységes jogintézményi modelljének kialakítására törekszik, hanem az eltérő jogi természetű finanszírozási jogviszonyok közpénzügyi jogi rendszerezésére és dogmatikai elemzésére. Ennek keretében saját finanszírozási jogviszony-tipológiát és elemzési keretet alakít ki, meghatározza a közjogi kööttség dogmatikai kategóriáját, feltárja annak kapcsolatát az ellenőrzési és jogérvényesítési garanciákkal, majd ezek alapján értékeli az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitását és belső koherenciáját.

2. A kutatás célja

Az értekezés központi célja annak vizsgálata, hogy milyen alkotmányos és pénzügyi jogi keretek, valamint milyen közpénzügyi garanciák mellett biztosítható a magyar egyházfinanszírozási rendszer közpénzügyi jogi legitimitása és belső koherenciája, továbbá milyen jogi eszközök alkalmasak az egyházak pénzügyi önállóságának erősítésére.

A kutatás abból indul ki, hogy az állami egyházfinanszírozás önmagában nem ellentétes az alkotmányos követelményekkel, annak legitimitása azonban nem vezethető le automatikusan sem a vallásszabadságból, sem az állam és az egyház együttműködésének alkotmányos lehetőségéből. Az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitásának megítélése ezért annak vizsgálatát igényli, hogy az egyes finanszírozási konstrukciók megfelelnek-e a közpénzek és a nemzeti vagyon alkotmányos és pénzügyi jogi védelméből fakadó követelményeknek, miközben megfelelően érvényesülnek az egyházi autonómia követelményei is.

Az állami egyházfinanszírozás nem egységes jogintézmény, hanem eltérő jogi természetű és finanszírozási technikájú jogviszonyok alkotják. Ezek a jogviszonyok a költségvetési kiadás, bevételkiesés vagy vagyontranszfer útján eltérő közpénzügyi hatást fejtenek ki, ezért szükséges azok egységes pénzügyi jogi szemléletű, ugyanakkor sajátosságaikra is tekintettel lévő elemzése.

A kutatás ennek megfelelően feltárja az egyházfinanszírozás forrásrendszerét, elhatárolja az autonóm és a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyokat, meghatározza azok belső tipológiáját, és elemzi jogi természetüket, szabályozási technikáikat, közjogi kötöttségeiket és azok érvényesülését biztosító garanciális mechanizmusokat. Bár a vizsgálat középpontjában az állami egyházfinanszírozás áll, a kutatás az autonóm forrásképzés jogi feltételeire is kiterjed. Ennek indoka, hogy az egyházak önfinanszírozási képessége befolyásolhatja az állami finanszírozástól való függőség mértékét, ezáltal pedig az állami finanszírozás szükségességét, szerkezetét és mértékét.¹

A kutatás elvégzéséhez szükséges egy olyan egységes közpénzügyi jogi dogmatikai keret kialakítása, amely lehetővé teszi az egyházfinanszírozási rendszer rendszerszerű leírását,

¹ Az autonóm finanszírozás közvetett közpénzügyi jelentősége nem jelenti az autonóm finanszírozási jogviszony közpénzügyi jogviszonnyá minősítését. Jogdogmatikai szempontból az autonóm forrásokhoz pusztán az egyházi jogalany más jogcímen fennálló állami finanszírozása miatt közjogi kötöttség vagy állami ellenőrzési jogosultság nem kapcsolható. Közpénzügyi relevanciájuk rendszerszintű: az autonóm forrásteremtő képesség az állami finanszírozástól való függőség mértékét és ezen keresztül az egyházfinanszírozási rendszer forrásszerkezetét befolyásolhatja. Ebből a kapcsolatból az értekezés önálló közjogi joghatást nem vezet le.

elemzését és kritikai értékelését. Erre a keretre építve a kutatás végső célja az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi modelljének meghatározása, közpénzügyi jogi legitimitásának és belső koherenciájának értékelése, valamint az elemzés eredményeiből levezethető *de lege ferenda* javaslatok kidolgozása.

A nemzetközi kitekintés nem önálló célként jelenik meg, hanem a módszertani részben meghatározott jogösszehasonlító elemzés megvalósítását szolgálja.

3. Kutatási módszer

Az értekezés a megfogalmazott célkitűzésre és a felállított hipotézisekre tekintettel jogdogmatikai módszerre épül, melyet jogtörténeti, jogösszehasonlító és kritikai elemzés egészít ki. A kutatás középpontjában az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi vizsgálata áll, különös tekintettel a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok rendszerére, azok közpénzügyi követelményeire, garanciáira és a hozzájuk kapcsolódó szabályozási megoldásokra. A vizsgálat nem terjed ki az egyházak belső jogrendjének vagy teológiai sajátosságainak elemzésére, kizárólag annyiban érinti azokat, amennyiben azok a pénzügyi jogi szabályozás szempontjából relevanciával bírnak.

A jogtörténeti elemzés célja annak bemutatása, hogy milyen történeti fejlődési folyamat eredményeként alakult ki a magyar állami egyházfinanszírozás jelenlegi rendszere, valamint miként változott az állam szerepe az egyházfinanszírozásban. A jogösszehasonlító vizsgálat funkcionális megközelítést alkalmaz: nem egyes külföldi modellek átvételére irányul, hanem annak feltárására, hogy az eltérő finanszírozási konstrukciókhoz milyen állami szerepvállalás, közjogi kötöttségek és garanciák kapcsolódnak. A külföldi modellek bemutatása önálló jogösszehasonlító alapozást ad, míg azok magyar szabályozás szempontjából releváns következtetéseinek levonására a kritikai elemzés keretében kerül sor.

A kutatás módszertanának meghatározó eleme a kritikai jogdogmatikai elemzés, amely a hatályos szabályozást a korábban meghatározott alkotmányos és közpénzügyi jogi követelmények alapján értékeli. Ennek keretében az értekezés vizsgálja a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok fogalmi és dogmatikai meghatározottságát, a szabályozás belső koherenciáját, valamint a közjogi kötöttségek és az azok érvényesítését szolgáló garanciák kapcsolatát. A vizsgálat normatív jellegű, ezért nem az ellenőrzési mechanizmusok empirikus eredményességének mérésére, hanem azok jogi alkalmasságának értékelésére irányul.

A kutatás célja nem egy konkrét finanszírozási modell normatív igazolása vagy elutasítása, hanem olyan egységes pénzügyi jogi dogmatikai keret kialakítása, amely lehetővé teszi az eltérő jogi természetű egyházfinanszírozási jogviszonyok rendszerezett elemzését és kritikai értékelését. Ehhez egységes fogalmi alapok hiányában az értekezés megalkotja a saját fogalomrendszerét, mely aztán a rendszerleírás, elemzés és értékelés alapját képezi. Ennek megfelelően megalkotja a saját egyházfinanszírozás és az egyházfinanszírozási rendszer fogalmát, valamint kidolgozza a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok sajátos tipológiáját. Erre a módszertani keretre építve a kutatás a hatályos magyar szabályozás dogmatikai és kritikai elemzésének, valamint a jogösszehasonlító vizsgálatnak az eredményeiből vezeti le a *de lege ferenda* javaslatokat. A reformjavaslatok nem az eltérő finanszírozási jogviszonyok szabályainak egységesítésére, hanem a vizsgálat során feltárt konkrét szabályozási bizonytalanságok rendezésére irányulnak.

A kutatás tárgyának összetettsége, valamint a korábbi átfogó kutatás hiánya miatt az egyes területek feldolgozásának mélysége azok értekezésben betöltött funkciójához igazodik. A vizsgálat központi tárgya a magyar állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi dogmatikája és kritikai értékelése. Az autonóm finanszírozás vizsgálata annak jogi kereteire, rendszerbeli szerepére és az állami finanszírozással fennálló közvetett kapcsolatára terjed ki. Az önkormányzati, európai uniós és egyéb nemzetközi finanszírozási formák a rendszer egészének bemutatásához, a külföldi finanszírozási modellek pedig a jogösszehasonlító értékeléshez szükséges mértékben kerülnek feldolgozásra.

Ebből a módszertani lehatárolásból következik a rendszerleíró rész eltérő funkciója is. Annak feladata nem valamennyi finanszírozási konstrukció önálló, teljes körű dogmatikai vagy kritikai feldolgozása, hanem a hatályos szabályozási és jogviszonyi struktúra olyan részletességű feltárása, amely megfelelő pozitív jogi alapot biztosít a negyedik rész dogmatikai, majd a hatodik rész kritikai elemzéséhez. Az áttekintő jelleg ezért ezekben a fejezetekben nem a vizsgálat korlátja, hanem az értekezés egymásra épülő módszertani szerkezetéből következik.

4. A kutatás hipotézisei

A kutatás középpontjában az alábbi hipotézisek állnak:

1. Az egyházfinanszírozás a töredezett jogi szabályozás ellenére egységes jogintézménynek tekinthető.
2. Az állami egyházfinanszírozás pénzügyi jogi fogalma nem korlátozható a közvetlen költségvetési kiadásokra, hanem magában foglal valamennyi közpénzügyi hatással járó finanszírozási jogviszonyt.
3. Az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitása levezethető az alkotmányos elvekből és az egyházfinanszírozási jogviszonyokra vonatkozó jogi szabályozásból.
4. A magyar állami egyházfinanszírozási rendszer egységes jogi szabályozásának hiányából adódóan a rendszer belső koherenciája csak részben valósul meg.
5. Az egyházak autonóm finanszírozási jogviszonyainak jogi szabályozása közpénzügyi jelentőséggel bír.

Mindezek alapján a kutatás fókuszában hat központi kérdés áll, mely meghatározza az értekezés felépítését is:

1, Mi tekinthető egyházfinanszírozásnak, és milyen pénzügyi jogi dogmatikai keretben értelmezhető az állami egyházfinanszírozás?

A kutatás elsőként az egyházfinanszírozás és az egyházfinanszírozási rendszer fogalmát, valamint a közpénzügyi finanszírozási jogviszony, mint központi dogmatikai kategória tartalmát határozza meg.

2, Mely finanszírozási jogviszonyok tartoznak az állami egyházfinanszírozás körébe és milyen szempontok alapján határolhatók el és rendszerezhetők?

A kutatás ennek megválaszolása során az egyházfinanszírozási jogviszonyok elhatárolására és az egyházfinanszírozási rendszer tipológiájának megalkotására törekszik.

3, Milyen feltételek mellett igazolható az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitása?

A kérdés megválaszolása során az értekezés vizsgálja a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok alkotmányjogi és pénzügyi jogi kötöttségeit (együttesen közjogi kötöttségek), valamint a közpénzügyi jogi legitimitást biztosító garanciarendszert.

4, Megvalósul-e a magyar állami egyházfinanszírozási rendszer pénzügyi jogi koherenciája?

A belső koherenciavizsgálat kiterjed a fogalmi, a dogmatikai, a funkcionális és a szabályozási koherencia vizsgálatára.

5, Milyen szerepet töltenek be az autonóm finanszírozási jogviszonyok az egyházfinanszírozási rendszerben?

Ennek megválaszolása során kerül sor a közpénzügyi és autonóm források elhatárolására, az autonóm forrásképzés közpénzügyi relevanciájának, a közpénzügyi kitettség és pénzügyi autonómia összefüggéseinek elemzésére.

6, Milyen *de lege ferenda* szabályozási irányok következnek a dogmatikai, kritikai és jogösszehasonlító vizsgálat eredményeiből?

A kutatás olyan *de lege ferenda* reformprogram kidolgozására törekszik, amely az alkotmányos keretek tiszteletben tartása mellett elősegíti a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok koherens szabályozását, a hozzájuk kapcsolódó közjogi kööttségek és a közpénzügyi garanciák következetes érvényesülését, valamint az egyházfinanszírozási rendszer belső koherenciájának megerősítését.

5. Az értekezés felépítése

Tekintettel a kutatás tárgyának összetettségére és az értekezés terjedelmére, indokolt röviden áttekinteni a dolgozat szerkezetét és az egyes részek egymásra épülését.

Az értekezés hét részben vizsgálja a magyar egyházfinanszírozási rendszert. A szerkezet a kutatás módszertani logikáját követi: a fogalmi és jogi alapok meghatározását a hatályos rendszer leírása, majd annak közpénzügyi jogi dogmatikai elemzése követi. Erre épül a jogösszehasonlító alapoás és a magyar szabályozás kritikai értékelése, végül pedig a kutatási eredmények összegzése és az azokból levezetett *de lege ferenda* reformprogram.

Az **1. rész** a kutatás alapvetéseit határozza meg. Bemutatja a kutatás tárgyát és aktualitását, célkitűzéseit, hipotéziseit, központi kutatási kérdéseit és az alkalmazott módszereket. Ezt követően meghatározza az értekezésben alkalmazott alapfogalmakat, így különösen az egyházfinanszírozás, az egyházfinanszírozási rendszer és az egyházfinanszírozási jogviszony fogalmát, továbbá elhatárolja a közpénzügyi és az autonóm finanszírozási jogviszonyokat. A közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok rendszerezésére az értekezés saját tipológiát alkalmaz, amely a finanszírozás forrása és közpénzügyi megjelenési módja alapján teszi lehetővé az eltérő jogi természetű konstrukciók következetes vizsgálatát.

Az első rész egyúttal meghatározza a későbbi kritikai vizsgálat két alapvető értékelési kategóriáját, a közpénzügyi jogi legitimitást és a belső koherenciát. Ezek a fogalmak nem önálló jogelvek, hanem az értekezés által alkalmazott elemzési szempontok. A rész bemutatja továbbá az állam és az egyház kapcsolatának fő modelljeit, majd jogtörténeti áttekintéssel tárja fel

azokat a változásokat, amelyek a jelenlegi magyar egyházfinanszírozási rendszer kialakulásához vezettek.

A **2. rész** az egyházfinanszírozás jogi alapjait tárja fel. Elsőként meghatározza az állami egyházfinanszírozás alkotmányos és közpénzügyi jogi kereteit, különös tekintettel a vallásszabadságra, az egyházi autonómiára, az állam világnézeti semlegességére és az egyenlő bánásmód követelményére, valamint a közpénzek és a nemzeti vagyon alkotmányos védelmére. Ezt követően áttekinti az egyházfinanszírozás szempontjából releváns hatályos joganyagot: az egyházjogi, államháztartási, adójogi, vagyoni jogi és ágazati szabályozást, valamint az állam és az egyházak közötti megállapodások jogforrási környezetét. A normatív keretek feltárását az Alkotmánybíróság, a rendes bíróságok, az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bírósága releváns gyakorlatának bemutatása egészíti ki.

A második rész végül rendszerezi azokat az alkotmányos és közpénzügyi jogi követelményeket, amelyekhez képest a finanszírozási jogviszonyok később elemezhetők és értékelhetők. Ezek a követelmények nem valamennyi finanszírozási konstrukcióban azonos tartalommal érvényesülnek: a költségvetési támogatás, az adójogi konstrukció és a nemzeti vagyonból történő juttatás eltérő jogi természetéből eltérő konkrét követelmények következhetnek.

A **3. rész** a hatályos magyar egyházfinanszírozási rendszer szerkezetét és működését mutatja be. A rész ezen a ponton még nem minősíti és nem értékeli a szabályozást, hanem feltárja a finanszírozási formákat, a hozzájuk kapcsolódó jogviszonyokat, azok szereplőit, tárgyát, célját, létrejöttét és tartalmát. Az autonóm finanszírozás körében bemutatja különösen a hitéleti hozzájárulásokat, az adományokat, a gazdasági tevékenységből és vagyonhasznosításból származó bevételeket, valamint az alapítványi és más magánjogi forrásokat. A közpénzügyi finanszírozás körében elkülönítve tárgyalja a költségvetési kiadási oldali, a bevételi oldali, a vagyonalapú, valamint az európai uniós és egyéb nemzetközi közpénzügyi finanszírozási formákat.

A harmadik rész külön vizsgálja az állam és az egyházak közötti megállapodások rendszerbeli szerepét, továbbá a történeti egyházi vagyonrendezésből eredő reparációs jogviszonyokat. Utóbbiak bemutatását az egyházfinanszírozási jogviszonyoktól való elhatárolásuk indokolja: teljesítésük közpénzt vagy nemzeti vagyont érinthez, elsődleges rendeltetésük azonban korábbi vagyoni sérelmek rendezése, nem pedig az egyházak jelenlegi működésének vagy feladatellátásának finanszírozása. A rész végül feltárja a hatályos finanszírozási rendszerhez kapcsolódó garanciális és ellenőrzési mechanizmusokat.

A **4. rész** a korábban bemutatott szabályozás közpénzügyi jogi dogmatikai elemzését végzi el. Kiindulópontként meghatározza a közpénz és a nemzeti vagyon közpénzügyi jogi sajátosságait,

majd ezek alapján elemzi az egyes állami finanszírozási jogviszonyok jogi természetét. Elkülönítve vizsgálja a költségvetés kiadási oldalát érintő jogviszonyokat, az adómentességeket és adókedvezményeket, az szja meghatározott részéről történő rendelkezés *sui generis* jogviszonyát, valamint a nemzeti vagyon terhére megvalósuló finanszírozást.

A dogmatikai elemzés központi kérdése annak feltárása, hogy az egyes finanszírozási jogviszonyokhoz milyen közjogi kööttségek kapcsolódnak, azok milyen jogalapon keletkeznek, mi alkotja a tartalmukat, meddig állnak fenn és mikor szűnnek meg. A rész ennek keretében külön elemzi a finanszírozási jogviszony lezárását, valamint a juttatott vagyoni érték helyébe lépő érték (*surrogatum*) és annak hasznai (*fructus*) jogi helyzetét. A negyedik rész feladata dogmatikai rekonstrukció. A feltárt szabályozási megoldások megfelelőségének megítélése nem itt, hanem a későbbi kritikai részben történik.

Az **5. rész** jogösszehasonlító alapozást ad az európai egyházfinanszírozási modellekről. A vizsgálat az értekezés korábban kialakított fogalmi és dogmatikai kategóriáit alkalmazva rekonstruálja a kiválasztott külföldi rendszereket. A nyugat-európai példák közül Németország, Olaszország és Franciaország, a közép-európai rendszerek közül Ausztria, Lengyelország, Csehország és Szlovákia kerül vizsgálatra. Az összehasonlítás a finanszírozási technikára, az állam szerepére, a finanszírozáshoz kapcsolódó közjogi kööttségekre és garanciákra, valamint a finanszírozás fiskális megjelenésére koncentrál.

Ennek a résznek a célja nem a külföldi rendszerek értékelése vagy valamely modell magyarországi alkalmazhatóságának megítélése, hanem az összehasonlítható szabályozási megoldások tárgyyszerű bemutatása. A modellek magyar szabályozással történő kritikai összevetésére ezért csak a következő részben kerül sor.

A **6. rész** az állami egyházfinanszírozás kritikai értékelését végzi el. A vizsgálat a korábban feltárt alkotmányos és közpénzügyi jogi követelményekre, valamint a negyedik részben rekonstruált finanszírozási jogviszonyokra és közjogi kööttségekre épül. Elsőként az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitását, majd a szabályozás belső koherenciáját értékeli. Ezt követően részletesen vizsgálja a közjogi kööttségek és az azok érvényesülését biztosító garanciarendszer kapcsolatát.

A garanciarendszer kritikai elemzése arra irányul, hogy az egyes közjogi kööttségekhez rendelkezésre állnak-e a teljesítésük vizsgálatára és kikényszerítésére alkalmas garanciák, ezek milyen intézményi és ellenőrzési mechanizmusokon keresztül érvényesülnek, valamint fennmarad-e a juttatás rendeltetése, a közjogi kööttség és az annak érvényesítését biztosító garancia közötti kapcsolat. Külön vizsgálati kérdés az állami kontroll terjedelme és az egyházi autonómia határa. A kritikai elemzés alapján a szabályozási problémák nem általában az eltérő

finanszírozási vagy garanciális megoldásokból, hanem elsősorban azokból az esetekből erednek, amelyekben valamely közjogi kötöttség minősítése, időbeli fennállása vagy tárgyi terjedelme nem határozható meg egyértelműen.

A kritikai rész utolsó fejezete jogösszehasonlító kritikai értékelést végez. Ennek során már nem ismétli meg az ötödik részben bemutatott országmodelleket, hanem a finanszírozási jogviszonyok normatív meghatározottsága, a közjogi kötöttségek és a finanszírozási technika kapcsolata, az állami kontroll terjedelme, valamint az egyházi autonómia szempontjából veti össze a külföldi tapasztalatokat a magyar szabályozással. A jogösszehasonlítás alapján a magyar rendszer vegyes finanszírozási szerkezete önmagában nem tekinthető hiányosságnak. A kritikai kérdés az, hogy az egyes jogviszonyokban egyértelműen meghatározható-e a finanszírozás jogalapja, a hozzá kapcsolódó közjogi kötöttség és az állami kontroll tárgya.

A **7. rész** összegzi a kutatás eredményeit és fogalmazza meg a *de lege ferenda* javaslatokat. Elsőként értékeli a kutatás elején felállított hipotéziseket és választ ad a központi kutatási kérdésekre. Az eredmények alapján az egyházfinanszírozás nem egyetlen jogintézményként, hanem eltérő jogi természetű, egymással összefüggő finanszírozási jogviszonyok rendszereként értelmezhető, a közöttük fennálló szabályozási különbség pedig önmagában nem jelent koherenciahiányt.

Az erre épülő reformprogram kétszintű. A rendszerszintű javaslatok a közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok normatív elhatárolására, a finanszírozási jogviszony lezárására, a közjogi kötöttségek tárgyi továbbélésére, a kötöttséghez igazodó ellenőrzési és jogérvényesítési garanciákra, a finanszírozási jogviszonyból eredő és az önálló törvényi ellenőrzési hatáskör elhatárolására, valamint az egyedi mérlegelésen alapuló finanszírozási döntések átláthatóságának és indokolási követelményeinek pontosítására irányulnak. A jogviszony-specifikus javaslatok ezzel szemben csak azoknál a finanszírozási konstrukciónál fogalmaznak meg módosítást, amelyeknél a kritikai vizsgálat konkrét szabályozási bizonytalanságot tárt fel. A rész külön foglalkozik az autonóm finanszírozás jogi környezetével, végül pedig a reform normatív megvalósításának lehetséges jogalkotási megoldásait vizsgálja. A reform célja nem a különböző finanszírozási jogviszonyok homogenizálása, hanem a kutatás során azonosított konkrét szabályozási problémák rendezése.

Az értekezés hét része így egymásra épülő vizsgálati folyamatot alkot. Az első három rész meghatározza a kutatás fogalmi, normatív és pozitív jogi alapjait, a negyedik rész ezekre építve rekonstruálja az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi dogmatikáját, az ötödik rész biztosítja a jogösszehasonlító alapokat, a hatodik rész elvégzi a magyar szabályozás kritikai

értékelését, a hetedik rész pedig a feltárt eredményeket rendszerezi és azokra építve fogalmazza meg a célzott *de lege ferenda* javaslatokat.

6. A kutatás hipotéziseinek értékelése az egyházfinanszírozási rendszer elemzésének tükrében

Az értekezés dogmatikai, közpénzügyi jogi, alkotmányossági és jogösszehasonlító vizsgálata alapján a kutatás elején megfogalmazott hipotézisek részben igazolódtak, részben pontosításra, illetve elvetésre szorultak:

1. A kutatás nem igazolta azt a hipotézist, hogy az egyházfinanszírozás a töredezett szabályozás ellenére egységes jogintézménynek tekinthető.

Az egyházfinanszírozás több, eltérő jogi természetű finanszírozási jogviszonyból áll. El kell választani az állami eredetű, közpénzügyi finanszírozási jogviszonyokat az egyházak autonóm forrásképzéséhez kapcsolódó jogviszonyoktól. Az állami finanszírozáson belül további különbség mutatkozik a költségvetési támogatások, az adójogi konstrukciók, az szja-rendelkezés és a nemzeti vagyonból történő juttatások között. Az eltérések miatt az egyházfinanszírozás nem egyetlen jogintézményként, hanem egymással összefüggő finanszírozási jogviszonyok rendszereként értelmezhető.

2. A kutatás igazolta azt a hipotézist, hogy az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi vizsgálata nem korlátozható a közvetlen költségvetési kiadásokra.

A közpénzügyi hatás a költségvetés kiadási oldalán, az adóbevételeket érintő konstrukciókon keresztül, valamint a nemzeti vagyon terhére is jelentkezhet. Ez indokolja, hogy a költségvetési támogatások mellett az adómentességek és adókedvezmények, az szja-rendelkezés, valamint a nemzeti vagyon ingyenes átruházása is a közpénzügyi jogi vizsgálat tárgyát képezze. A történeti vagyonelevonások reparációját szolgáló kompenzáció ugyanakkor közpénzügyi hatása ellenére nem sorolható az egyházfinanszírozás körébe, mert rendeltetése nem az egyház működésének vagy feladatellátásának finanszírozása.

3. A kutatás részben igazolta a közpénzügyi jogi legitimitásra vonatkozó hipotézist.

Az állami egyházfinanszírozás alkotmányos igazolhatósága nem vezethető le önmagában a vallásszabadságból, az állam és a vallási közösségek együttműködéséből vagy a juttatás állami eredetéből. Az egyes finanszírozási jogviszonyok legitimitásához azonosítható jogalap és közérdekű rendeltetés szükséges, amelyhez az adott jogviszony természetéhez igazodó közjogi

kötöttségek és azok érvényesítését biztosító garanciák kapcsolódnak. A kutatás ugyanakkor nem igazolta, hogy e kötöttségeknek és garanciáknak valamennyi finanszírozási jogviszonyban azonos tartalommal kellene érvényesülniük.

4. A kutatás részben igazolta a szabályozás belső koherenciájának hiányára vonatkozó hipotézist.

A finanszírozási jogviszonyok közötti szabályozási eltérés önmagában nem jelent koherenciahiányt. A költségvetési támogatáshoz, az adókedvezményhez, az szja-rendelkezéshez és a vagyonjuttatáshoz eltérő közjogi kötöttségek és garanciák kapcsolódhatnak, ha ezt az adott jogviszony jogi természete és rendeltetése indokolja. A kritikai vizsgálat konkrét hiányosságot elsősorban ott azonosított, ahol valamely közjogi kötöttség minősítése, időbeli fennállása vagy tárgyi terjedelme nem állapítható meg egyértelműen. Ide tartozik különösen a finanszírozási jogviszony lezárásának meghatározása, valamint a *surrogatum* és a *fructus* jogi helyzete.

5. A kutatás igazolta azt a hipotézist, hogy az autonóm finanszírozási jogviszonyok közvetett közpénzügyi jelentőséggel rendelkeznek.

Az autonóm források nem közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok, ezért azok felhasználására a közpénzügyi kontroll nem terjeszthető ki pusztán az egyházi jogalany jogállása miatt. Az autonóm forrásképzés mértéke ugyanakkor befolyásolja az állami finanszírozástól való függőséget, és ezen keresztül az egyházfinanszírozási rendszer egészének szerkezetét. E közvetett kapcsolat azonban nem változtatja az autonóm bevételek magánjogi, illetve egyházi autonómiához tartozó jellegét.

7. A kutatás fókuszában álló kérdések megválaszolása

A kutatás fókuszában álló hat központi kérdésre az alábbi válaszok adhatók:

1. Mi tekinthető egyházfinanszírozásnak, és milyen pénzügyi jogi keretben értelmezhető az állami egyházfinanszírozás?

A kutatás meghatározta az egyházfinanszírozás és az egyházfinanszírozási rendszer fogalmát, valamint elhatárolta az állami eredetű és az autonóm finanszírozási jogviszonyokat. Az állami egyházfinanszírozás nem egyetlen jogintézmény, hanem eltérő jogi természetű közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok összessége. Közös kezelésüket nem szabályozási azonosságuk, hanem az indokolja, hogy valamennyi esetben azonosítható az állami eredetű pénzügyi vagy

vagyon hatása, az ahhoz kapcsolódó közjogi kööttség és annak ellenőrzési, illetve jogérvényesítési kérdése.

2. Mely finanszírozási jogviszonyok tartoznak az állami egyházfinanszírozás körébe?

A kutatás elkülönítette a költségvetési kiadási oldali finanszírozási jogviszonyokat, az adómentességeken és adókedvezményeken alapuló konstrukciókat, az azra meghatározott részéről történő rendelkezés *sui generis* jogviszonyát, valamint a nemzeti vagyonból megvalósuló juttatásokat. E jogviszonyok eltérő szabályozási technikái önmagukban nem indokolják azonos tartalmú kööttségek vagy garanciák alkalmazását. A történeti vagyonevonások kompenzációja ugyanakkor nem az egyházak jelenlegi működésének vagy feladatellátásának finanszírozását szolgálja, ezért reparációs rendeltetésére tekintettel nem tartozik az egyházfinanszírozás körébe.

3. Milyen feltételek mellett tekinthető legitimnek az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi szempontból?

A kutatás alapján az egyes finanszírozási jogviszonyokhoz azonosítható jogalpnak és közérdekű rendeltetésnek kell kapcsolódnia. A legitimitás további feltétele, hogy az ebből eredő közjogi kööttségek tartalma meghatározható, teljesítésük ellenőrizhető, megsértésük pedig jogilag kikényszeríthető legyen. E követelmények tartalma az egyes jogviszonyok eltérő természetéhez igazodhat, nem szükséges, hogy valamennyi finanszírozási formában azonos garanciális eszközök érvényesüljenek.

4. Mennyiben koherens a hatályos állami egyházfinanszírozási szabályozás?

A vizsgálat nem igazolta, hogy a finanszírozási technikák sokfélesége önmagában koherenciahiányt eredményezne. Az eltérések jelentős része a költségvetési, adójogi és vagyonjogi konstrukciók sajátosságaiból következik. A szabályozási probléma ott jelentkezik, ahol valamely közjogi kööttség tartalma, megszűnésének időpontja vagy tárgyi terjedelme nem határozható meg egyértelműen. A legfontosabb ilyen kérdés a finanszírozási jogviszony lezárása, valamint a *surrogatum* és a *fructus* jogi helyzete.

5. Mi az autonóm finanszírozási jogviszonyok szerepe az egyházfinanszírozási rendszerben?

Az autonóm finanszírozási jogviszonyok nem tartoznak a közpénzügyi finanszírozás körébe, ezért felhasználásuk önmagában nem képezheti állami közpénzügyi kontroll tárgyát. Közvetett közpénzügyi jelentőségük ugyanakkor abban áll, hogy az autonóm forrásképzés mértéke befolyásolja az állami finanszírozástól való függőség nagyságát és ezáltal az egyházfinanszírozási rendszer egészének szerkezetét.

6. Milyen de lege ferenda szabályozási irány következik a kutatás eredményeiből?

A kutatás nem új finanszírozási technika vagy valamennyi jogviszonyra azonos szabályozás kialakításának szükségességét igazolta. A reformnak azokra a kérdésekre kell összpontosítania, amelyekben a kritikai vizsgálat tényleges szabályozási bizonytalanságot azonosított. Ilyen különösen a finanszírozási jogviszony lezárásának meghatározása, a közjogi kötöttségek *surrogatumra* és *fructusra* való kiterjedésének rendezése, a hitéleti bevételhez kapcsolódó állami ellenőrzés határának pontosítása, a közjogi kötöttséghez igazodó ellenőrzési és jogérvényesítési szabályok következetes hozzárendelése, valamint az egyedi mérlegelésen alapuló finanszírozási döntések átláthatóságának és indokolási követelményeinek pontosítása. A jogviszony-specifikus különbségeket ugyanakkor fenn kell tartani ott, ahol azokat az adott finanszírozási konstrukció jogi természete indokolja.

8. A kutatás tudományos eredményei

1. Az értekezés meghatározza az egyházfinanszírozás és az egyházfinanszírozási rendszer közpénzügyi jogi elemzésre alkalmas fogalmát, és elhatárolja egymástól az autonóm és a közpénzügyi finanszírozást.

A kutatás eredménye szerint az egyházfinanszírozás nem tekinthető egyetlen egységes jogintézménynek, hanem eltérő jogi természetű, egymással összefüggő finanszírozási jogviszonyok és finanszírozási formák rendszeréből épül fel. Ennek megfelelően el kell választani az állami és más közpénzügyi eredetű finanszírozást az egyházak saját forrásteremtő képességére, vagyonára és magánjogi kapcsolataira épülő autonóm finanszírozástól.

2. Az értekezés saját tipológiát és közpénzügyi jogi elemzési modellt alakít ki az állami egyházfinanszírozás eltérő jogi természetű jogviszonyainak vizsgálatára.

Az elemzési modell nem valamennyi finanszírozási konstrukció azonos jogi természetéből indul ki, hanem abból, hogy azok közös dogmatikai szempontok – különösen a finanszírozás forrása, a jogviszony jogalapja, alanyi szerkezete, tárgya, rendeltetése, tartalma, közjogi kötöttségei és garanciái – alapján következetesen vizsgálhatók és egymástól elhatárolhatók. A közös elemzési modell ezért nem a jogviszonyok homogenizálását, hanem jogi sajátosságaik rendszerszerű feltárását szolgálja.

3. Az értekezés igazolja, hogy az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi vizsgálata nem korlátozható a közvetlen költségvetési kiadásokra.

A közpénzügyi hatás a központi költségvetés kiadási oldalán, az adóbevételeket érintő konstrukciókon keresztül, valamint a nemzeti vagyon terhére is megjelenhet. A finanszírozási forrás meghatározza az alkalmazandó alkotmányos és közpénzügyi jogi kiinduló keretet, azonban önmagában nem határozza meg a konkrét finanszírozási jogviszony jogi természetét és közjogi kötöttségeit. Ehhez a jogviszony jogalapjának, rendeltetésének, szerkezetének és tartalmának vizsgálata is szükséges.

4. Az értekezés dogmatikailag elkülöníti a költségvetés bevételi oldalához kapcsolódó egyházfinanszírozási konstrukciókat.

Az adómentességen és adókedvezményen alapuló konstrukciókat az értekezés finanszírozási funkciót betöltő, közpénzügyi hatású adójogi jogviszonyokként minősíti, amelyek jogi természete továbbra is adójogi. Ettől elkülönül a személyi jövedelemadó meghatározott részéről történő rendelkezés, ahol az adózói rendelkezés alapján az állam tényleges pénzbeli juttatást teljesít az egyházi kedvezményezett részére, miközben a kedvezményezett kiválasztásáról nem állami támogatási döntés születik. Ez a kettős sajátosság alapján az értekezés az szja-rendekeztést sui generis közpénzügyi finanszírozási jogviszonyként minősíti.

5. Az értekezés kidolgozza a közjogi kötöttség saját dogmatikai kategóriáját és meghatározza annak funkcióját a finanszírozási jogviszonyban.

A közjogi kötöttség az adott finanszírozási jogviszonyban azonosítható közjogi normatív alappal rendelkező konkrét feltételt, kötelezettséget vagy korlátozást jelöl. A kötöttségek nem vezethetők le automatikusan pusztán a finanszírozás közpénzügyi eredetéből, a nemzeti vagyon korábbi állami tulajdonából vagy az egyházi jogalany jogállásából. Tartalmuk és terjedelmük az adott finanszírozási jogviszony jogalapjához, rendeltetéséhez és jogi természetéhez igazodik.

6. Az értekezés dogmatikailag elhatárolja a közjogi kötöttséget az állami ellenőrzési hatáskörtől.

A közjogi kötöttség meghatározza, hogy a finanszírozási jogviszonyban milyen feltételnek, kötelezettségnek vagy korlátozásnak kell megfelelni, és ezzel kijelöli az ellenőrzés lehetséges tárgyát. Önmagában azonban nem keletkeztet állami ellenőrzési jogosultságot. Az ellenőrző szerv hatásköréhez önálló jogszabályi felhatalmazás szükséges. Az önálló törvényi ellenőrzési hatáskör ezért a finanszírozási jogviszony lezárását követően is fennmaradhat anélkül, hogy ez a már megszűnt finanszírozási jogviszony vagy közjogi kötöttség továbbélését jelentené.

7. Az értekezés meghatározza a finanszírozási jogviszony közpénzügyi jogi lezárásának dogmatikai ismervét.

A finanszírozási jogviszony közpénzügyi jogi fennállása nem azonos a pénzügyi vagy vagyoni juttatás teljesítésének időtartamával. A kutatás dogmatikai következtetése szerint a jogviszony akkor tekinthető lezártnak, amikor az abból közvetlenül eredő utolsó közjogi kötöttség is megszűnik. Ez nem a hatályos jogban kifejezetten rögzített általános megszűnési szabály, hanem a tételes szabályozásból rekonstruált dogmatikai ismerv.

8. Az értekezés meghatározza a juttatott vagyoni érték helyébe lépő érték (*surrogatum*) és annak hasznai (*fructus*) közpénzügyi jogi megítélésének dogmatikai alapját.

A kutatás eredménye szerint az eredeti juttatáshoz kapcsolódó közjogi kötöttség nem terjed ki automatikusan a helyébe lépő vagyoni értékre vagy annak hozadékára sem a korábbi közpénzügyi eredet, sem a gazdasági kapcsolat, sem önmagában a polgári jogi szurrogáció alapján. A kötöttség továbbéléséhez azonosítható közjogi jogalap szükséges, és az irányadó szabályozás tárgyi hatályából kell következnie annak, hogy a kötöttség a *surrogatumra* vagy a *fructusra* is kiterjed.

9. Az értekezés elhatárolja az állami egyházfinanszírozást a történeti vagyonelevonások reparációjától.

A történeti vagyonelevonásokhoz kapcsolódó kompenzáció közpénzügyi hatása és adott esetben költségvetési vagy vagyoni teljesítési módja ellenére nem minősül egyházfinanszírozási jogviszonynak. Az elhatárolás meghatározó ismérve a jogviszony jogalapja és elsődleges rendeltetése: a reparáció korábbi vagyoni sérelem rendezésére, az egyházfinanszírozás pedig valamely jelenlegi egyházi működés, tevékenység vagy feladatellátás anyagi feltételeinek biztosítására irányul.

10. Az értekezés meghatározza az állami egyházfinanszírozás közpénzügyi jogi legitimitásának értékelési mércéjét.

Az állami egyházfinanszírozás legitimitása nem vezethető le önmagában a vallásszabadságból, az állam és a vallási közösségek együttműködésének alkotmányos lehetőségéből vagy a juttatás állami eredetéből. Az egyes finanszírozási jogviszonyokhoz azonosítható jogalapnak és közérdekű rendeltetésnek kell kapcsolódnia, továbbá az adott jogviszony természetéhez igazodó közjogi kötöttségeknek és azok érvényesítésére alkalmas garanciáknak kell fennállniuk. A legitimitás ugyanakkor nem követeli meg valamennyi finanszírozási jogviszony azonos tartalmú kötöttségeit és ellenőrzési mechanizmusait.

Ebben a körben a kutatás azt is megállapítja, hogy az egyedi mérlegelésen alapuló állami finanszírozás önmagában nem közpénzügyi jogi probléma. A mérlegelés elfogadhatóságának feltétele, hogy annak jogi keretei és érdemi szempontjai azonosíthatók, a finanszírozási döntés pedig utólag jogilag igazolható legyen.

11. Az értekezés meghatározza az állami egyházfinanszírozás belső koherenciájának jogviszony-specifikus értékelési mércéjét.

A kutatás eredménye szerint a finanszírozási technikák, jogforrások, közjogi kötöttségek és garanciális mechanizmusok különbözősége önmagában nem jelent koherenciahiányt. Az eltérő jogi természetű finanszírozási jogviszonyok eltérő szabályozást indokolhatnak. Koherenciahiány akkor állapítható meg, ha az eltérés nem vezethető vissza a jogviszony sajátosságaira, vagy ha a jogviszony minősítése, a közjogi kötöttség tartalma, időbeli vagy tárgyi hatálya, illetve a kötöttség és az ellenőrzési vagy jogérvényesítési garancia kapcsolata nem határozható meg kellő egyértelműséggel.

A kutatás ezzel azt is igazolja, hogy a magyar rendszer szerkezeti pluralizmusa önmagában nem funkcionális inkoherencia, az értékelés tárgya az, hogy a finanszírozási forma, a rendeltetés, a jogviszony jogi természete és annak közjogi tartalma egymással összhangban áll-e.

12. Az értekezés meghatározza az autonóm finanszírozás közvetett közpénzügyi jelentőségét és e jelentőség jogdogmatikai határát.

Az autonóm finanszírozási jogviszonyok nem tartoznak a közpénzügyi finanszírozás körébe, ezért az autonóm forrásokhoz nem kapcsolható közjogi kötöttség vagy állami közpénzügyi ellenőrzés pusztán azért, mert ugyanaz az egyházi jogalany más jogcímen állami finanszírozásban is részesül. Az autonóm forrásteremtő képesség ugyanakkor befolyásolhatja az állami finanszírozástól való függőség mértékét, és ezen keresztül az egyházfinanszírozási rendszer egészének forrásszerkezetét. Ez a rendszerszintű kapcsolat azonban nem változtatja meg az autonóm bevételek jogi természetét.

9. A kutatás de lege ferenda következtetései

A kutatás eredményei nem az állami egyházfinanszírozás egészének újraszabályozását vagy az eltérő finanszírozási jogviszonyok egységesítését indokolják. A reform azoknak a konkrét szabályozási bizonytalanságoknak a rendezésére irányul, amelyeket a dogmatikai és kritikai elemzés feltárt. Az eltérő jogi természetű finanszírozási jogviszonyok sajátos szabályait fenn

kell tartani, amennyiben az eltérést az adott jogviszony jogi természete vagy rendeltetése indokolja.

1. A közpénzügyi finanszírozási jogviszonyok normatív elhatárolásának pontosítása.

Indokolt egyértelművé tenni az állami egyházfinanszírozás fő jogviszonytípusainak elhatárolási ismérveit. A költségvetési kiadási oldali finanszírozási jogviszonyokat, az adómentességeken és adókedvezményeken alapuló adójogi jogviszonyokat, az szja-rendelkezés *sui generis* jogviszonyát és a nemzeti vagyonból történő juttatásokat jogalapjuk, forrásuk, tárgyuk és rendeltetésük alapján kell elkülöníteni. Ugyancsak normatívan elhatárolandó az autonóm finanszírozás, valamint a történeti vagyonelevonások reparációja az állami egyházfinanszírozástól.

2. A finanszírozási jogviszony lezárásának normatív meghatározása.

Indokolt rögzíteni azt a közös ismérvet, amely szerint a közpénzügyi finanszírozási jogviszony akkor zárul le, amikor az abból közvetlenül eredő utolsó közjogi kötöttség is megszűnik. A különös szabályoknak továbbra is jogviszonyonként kell meghatározniuk az egyes kötöttségek tartalmát és időtartamát. A reform célja nem ezek egységesítése, hanem a jogviszony lezárási pontjának egyértelművé tétele.

3. A közjogi kötöttségek tárgyi továbbélésének rendezése.

A szabályozásnak egyértelműen meg kell határoznia, hogy valamely fennálló közjogi kötöttség milyen jogalapon és terjedelemben követheti az eredeti vagyoni érték helyébe lépő értéket (*surrogatum*) vagy annak hozadékát (*fructus*). A továbbélés nem alapozható pusztán a korábbi közpénzügyi vagy állami eredetre, és időben sem haladhatja meg az eredeti közjogi kötöttség fennállását.

4. A közjogi kötöttségekhez igazodó ellenőrzési és jogérvényesítési garanciák biztosítása.

Minden fennálló közjogi kötöttséghez olyan ellenőrzési és jogérvényesítési eszköznek kell kapcsolódnia, amely megfelelő jogalappal rendelkezik, és tartalmában, terjedelmében az ellenőrzött kötöttséghez igazodik. Nem indokolt valamennyi finanszírozási jogviszonyra egységes beszámolási, ellenőrzési vagy szankciórendszert létrehozni, az alkalmazott jogkövetkezménynek is az adott jogviszony természetéhez és a megsértett kötöttséghez kell igazodnia.

Ezzel összefüggésben normatívan is el kell határolni a finanszírozási jogviszonyhoz kapcsolódó ellenőrzést az állami szervek önálló törvényi ellenőrzési hatáskörétől. Az utóbbi a finanszírozási jogviszony lezárását követően is fennmaradhat, de nem keletkeztethet új közjogi kötöttséget, és nem hosszabbíthatja meg utólag a finanszírozási jogviszony tartalmát.

5. Az egyedi mérlegelésen alapuló finanszírozási döntések átláthatóságának erősítése.

Nem az egyedi vagy diszkrecionális finanszírozási döntések kizárása, hanem jogilag ellenőrizhető keretek közé helyezése indokolt. A szabályozásnak biztosítania kell, hogy a döntés jogalapja, kedvezményezettje, tárgya és összege mellett a kedvezményezett kiválasztásának és a juttatás mértékének érdemi szempontjai is utólag rekonstruálhatók legyenek.

6. A jogviszony-specifikus szabályozási bizonytalanságok célzott rendezése.

A költségvetési támogatásoknál elsősorban a finanszírozási jogviszony időbeli határainak, valamint a pénzügyi elszámolást követően fennmaradó fenntartási, használati és más közjogi kööttségeknek a pontosítása indokolt. A hitéleti finanszírozásnál a reformnak nem az állami kontroll kiterjesztésére, hanem a hitéleti és nem hitéleti bevételek minősítésének, illetve az ehhez kapcsolódó ellenőrzési határoknak az egyértelművé tételére kell irányulnia. A vagyonalapú finanszírozásnál különösen a kööttségek időbeli és tárgyi hatályát, a *surrogatum* és *fructus* helyzetét, valamint a vagyon visszaszállásakor alkalmazandó elszámolást – ideértve az egyházi forrásból végzett értéknövelő beruházások kezelését – szükséges pontosítani.

Az szja-rendelkezés, valamint az adómentességek és adókedvezmények esetében a kritikai vizsgálat nem tárt fel olyan önálló jogviszony-specifikus szabályozási hiányosságot, amely a hatályos konstrukciók alapvető átalakítását indokolná.

7. Az autonóm finanszírozás ösztönzésének lehetőségei.

Az autonóm forrásképzés erősítésének egyik lehetséges iránya az adományozáshoz kapcsolódó adójogi ösztönzők felülvizsgálata, valamint a digitális adományozás technológiasemleges és megfelelően dokumentálható szabályozási környezetének kialakítása. Az ilyen ösztönzők ugyanakkor nem változtathatják meg az adomány magánjogi és autonóm jellegét, és nem alapozhatnak meg annak későbbi felhasználására kiterjedő állami ellenőrzést.

8. A reform normatív megvalósítása.

A reform megvalósítható új, önálló, kizárólag a több jogviszonyt érintő közös kérdéseket rendező törvénnyel vagy a hatályos egyházügyi, államháztartási, adójogi és vagyoni jogi szabályok összehangolt módosításával. A kutatás eredményeiből nem következik szükségszerűen új egyházfinanszírozási kódex megalkotása. A döntő az, hogy a feltárt bizonytalanságokat egymással összhangban álló normák rendezzék.

A reform alkotmányos korlátját az egyházi autonómia, a világnézeti semlegesség, valamint a közpénzek és a nemzeti vagyon védelméből fakadó követelmények jelentik, emellett figyelembe kell venni Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeit is.

10. Publikációk

SZABÓ Ildikó - SZÓLLÁTH Bernadett: *Church finance, the system of church funding and its legal regulation in an international perspective*, International Journal Of Science And Research Archive (2582-8185) 20 1 pp 533-545 (2026)

SZÓLLÁTH Bernadett: *Sterbegeld Zugunsten der Kirche: Zivil- Und Kirchenrechtliche Auswirkungen*, German International Journal of Modern Science (2701-8369 2701-8377): 132 pp 23-32 (2026)

SZÓLLÁTH Bernadett: *Death benefits in favor of the Church: Civil and ecclesiastical law implications*, World Journal Of Advanced Research And Reviews (2581-9615): 1 pp 291-301 (2026)

SZÓLLÁTH Bernadett: *Felelős egyházi gazdálkodás. Az átláthatóság és elszámoltathatóság - a bizalom új alapjai* IN: LITERÁTY Zoltán (szerk.): *Pénz és egyház*, Budapest, Dunamelléki Református Egyházkerület, pp 178-196 (2026)

SZÓLLÁTH Bernadett: *A jó kormányzás egyházi ismérvei*, Confessio - A Magyarországi Református Egyház Figyelője (0133-8889 2631-1097): 48 3 pp 68-75 (2024)

SZÓLLÁTH Bernadett: *Pénzügy-technológiai innovációk az egyházfinanszírozásban*, Infokommunikáció és Jog (1786-0776): 85. szám pp 36-42 (2026)

SZÓLLÁTH Bernadett: *New Asset Management Models. Fiduciary Asset Management and Asset Management Foundations in Hungary* IN: Nochta Tibor (szerk.): *Annual review of Central and Eastern European civil law 2025*, Partium Kiadó, pp 271-281 (2025)

SZÓLLÁTH Bernadett: *Közjólát: A köztes idő kormányzatának keresztény etikája*, Glossa Iuridica (2064-6887 2061-0556): 11 3-4 pp 219-234 (2024)

+++